

одного из основоположников украинской журналистики, основателя Харьковского профессионального театра.

Ключевые слова: Слобожанщина, Григорий Квитка-Основащенко, общественная жизнь, литературный язык, духовная история Украины.

Ivan Zulyak

OKSANA YATYSCHUK. GRYGORIY KVITKA-OSNOVYANENKO IN SPIRITUAL HISTORY OF UKRAINE. VIEW. SECOND, COMPLEMENTED, REVISED. – TERNOPIL: TNPU NAMED AFTER VOLODYMYR HNATIUK, 2011. – 179 S.

In peer-reviewed monograph investigated the role of G. Kvitka-Osnovyanenko in the spiritual history of Ukraine. Analyzed the life and career of the famous public figure, one of the founders of Ukrainian journalism, founder of Kharkiv professional theater.

Key words: Slobozhanshchyna, Grygoriy Kvitka-Osnovyanenko, social life, literary language, the spiritual history of Ukraine.

УДК 94(477)

Іван Зуляк

АНДРІЙ КЛІШ. КИРИЛО СТУДИНСЬКИЙ: ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ: МОНОГРАФІЯ. – ТЕРНОПІЛЬ: В-ВО ТНПУ ІМ. В. ГНАТЮКА, 2011. – 220 С.: ІЛ.

У рецензованій монографії досліджено життєвий і творчий шлях відомого громадсько-політичного діяча, літературознавця, вченого-славіста, письменника, філософа, етнографа Кирила Студинського. Проаналізовано його роль в суспільному житті Східної Галичини кінця XIX – першої половини XX ст.

Ключові слова: Східна Галичина, Кирило Студинський, суспільне життя, громадсько-політичний діяч, науковець.

Поглиблення демократичних процесів в українському суспільстві, можливість доступу дослідників до раніше засекречених спецфондів архівів створили сприятливі умови до відновлення в національній пам'яті забутих або сфальсифікованих подій минулого. Це стосується життя та діяльності Кирила Студинського. У зв'язку з цим рецензована монографія є актуальним науковим дослідженням, якого особливо потребує сучасна українська історіографія.

Актуальність рецензованої монографії ґрунтується на тому, що утвердження незалежності України, становлення громадянського суспільства, формування його ідеології відбувається в умовах бурхливого зростання інтересу до історичного минулого нашого народу. При цьому пріоритетного значення набуває звернення до ролі особового аспекту в історії, вимір є тим критерієм, який визначає зацікавленість історичним минулим.

Життя та діяльність К. Студинського пов'язана з кардинальними перетвореннями в усіх сферах в суспільно-політичному та науковому житті досліджуваного періоду, що знаходить свій конкретний вияв в об'єктивно зумовлених спробах об'єктивного погляду на окремі події та явища вітчизняної історії. Цій тенденції значною мірою сприяють політичні обставини, у яких працював К. Студинський. В такому сенсі рецензована монографія належить віднесена до числа бажаних і необхідних. Авторські підходи та методи дослідження дають усі підстави вважати монографію А. Кліша вагомим науковим доробком, який прислужиться розширенню й поглибленню погляду на проблемне поле висвітлюваної теми. Безумовним здобутком дослідника є систематизація і висвітлення багатоаспектної діяльності К. Студинського, яка ще не була предметом спеціальних наукових досліджень.

Наукова новизна монографічного дослідження пов'язана з аналізом багатогранної діяльності однієї з визначних постатей кінця XIX – першої половини XX ст. – К. Студинського, дослідницький діапазон охоплював загальне мовознавство, слов'янську філологію, українську літературу, історію національного руху, взаємин із поляками та чехами, історію і філософію християнства, патрологію Церкви тощо – всього близько 500 публікацій головню з літературознавства, у яких застосовував здебільшого соціологічний і порівняльний методи. Він володів шістьма стародавніми та десятьма сучасними йому мовами. Його перу належать також поезії, оповідання, що друкувалися в українських журналах і пресі під псевдонімами К. Вікторин, І. Лаврін, К. Зорян й іншими.

Об'єктом дослідження виступають громадсько-політичні, наукові, культурно-освітні процеси, пов'язані з діяльністю К. Студинського, що відбувалися у Східній Галичині в кінці XIX – першій половині XX ст.

Предметом дослідження є особливості життєвого і творчого шляху К. Студинського в досліджуваний період.

Мета дослідження – проаналізувати життєвий і творчий шлях К. Студинського і його роль в українському науковому і громадсько-політичному житті досліджуваного періоду.

Завдання дослідження полягають у тому, щоб простежити закономірності формування К. Студинського як особистості, громадського діяча та науковця, визначити чинники, які сприяли активізації його ролі у тогочасному суспільно-політичному і науковому житті, формуванні української науки.

Безперечно, що поява монографії А. Кліша є важливим здобутком вітчизняної історичної науки, свідчить про зацікавлення автора праці цією непересічною постаттю в історії України зокрема і української культури в цілому. Працюючи над підготовкою монографії, А. Кліш опублікував 43 статті, з них 18 у фахових виданнях, 25 – матеріали конференцій.

Варто відзначити, що рецензована монографія відзначається ґрунтовністю джерельної бази, що дало можливість автору висловити свою власну компетентну думку з приводу найбільш дискусійних аспектів досліджуваної проблеми. Ним введено до наукового обігу не лише нові документи й матеріали, але й узагальнено історичні факти, події громадського життя та політичні явища, реконструйовано події тогочасного культурного розвитку в контексті новітньої методології.

Принадно відзначимо, що монографія складається з чотирьох розділів, дев'яти параграфів, що охоплюють найважливіші аспекти досліджуваної проблематики, які підпорядковано основній меті – комплексному дослідженню життєвого і творчого шляху відомого громадсько-політичного діяча, літературознавця, вченого-славіста, письменника, філософа, етнографа К. Студинського.

На нашу думку, надто детальний поділ монографії на розділи дуже тісно пов'язаний зі зміною не лише становлення К. Студинського як науковця і громадсько-політичного діяча, але й окремо взятих його літературознавчих проектів.

Структура праці детально осмислена, логічна, послідовна, виважена і лаконічна, науково аргументована, як і виклад матеріалу власне у самих розділах. На нашу думку, вона є досить вдалою й цілісною, оскільки дає змогу розкрити складний і суперечливий процес становлення К. Студинського як особистості, науковця та громадського діяча.

Слід відзначити копітку і скрупульозну працю дослідника над пошуком й узагальненням багатого за змістом й місткого документального матеріалу, що дозволило йому внести новизну в розробку цієї теми.

Відзначимо, що у першому розділі монографії "Історіографія та джерельна база" досить детально розкрито ступінь наукової розробки теми (як в Україні, так і за її межами), підкреслено на важливості монографічного дослідження у вивченні тих чи інших аспектів історичного минулого.

Погоджуємось з автором монографії в тому, що проблема дослідження громадсько-політичної, наукової діяльності, а зрештою і життєвого шляху К. Студинського практично не вивчена науковцями. З одного боку, відсутність наукових публікацій пов'язано з певними ідеологічними міркуваннями радянських часів, позаяк ім'я академіка К. Студинського радянська влада намагалася не згадувати. З іншого – постать К. Студинського, як колишнього голови Народних зборів Західної України, які проголосували за возз'єднанні західноукраїнських земель з УРСР, також трактується неоднозначно.

Тим не менше, в історіографічному огляді А. Кліш основну увагу приділяє все ж таки аналізу його внеску в розвиток української науки, ролі у діяльності НТШ та ВУАН. Автор монографії робить цілком обґрунтований висновок про те, що власне відсутність праць, присвячених багатогранній діяльності К. Студинського, послужила основою для предметного вивчення наукової спадщини цієї величної постаті.

Характеризуючи джерела, використані А. Клішем у монографії для об'єктивного й неупередженого дослідження, робимо висновок про те, що її автором використано достатню кількість архівних матеріалів не лише центральних і обласних державних архівів України, але й відділів рукописів, рукописних фондів і текстології національних бібліотек України і Польщі.

Джерельній базі характерне традиційне тематичне групування матеріалів, пов'язане з дослідженням окремої постаті в історичному контексті: особисті документи К. Студинського та його родини, документи, пов'язані з його діяльністю в НТШ та інших товариствах і інституціях, листування, науково-публіцистичні матеріали, періодика, спогади сучасників та його наукові праці.

Важливе місце відведено епістолярній спадщині К. Студинського, що розкриває його внутрішній світ, душевні переживання тощо. Звичайно, що багато листів К. Студинського не збереглося. Тим не менше, навіть ті, що досліджено автором монографії, дають підстави вважати

наскільки багатогранною була діяльність цієї непересічної особистості. Заслугує на увагу той факт, що А. Кліш у монографії доволі обширно використав тогочасну україномовну періодику, деякі польські видання тощо.

Поєднання автором монографії документів з центральних і місцевих державних архівів України з критично осмисленими опублікованими матеріалами, науково-історичними й мемуарно-аналітичними працями дозволило розширити джерельну базу видання й комплексно дослідити складний процес формування особистості, громадського діяча і науковця К. Студинського, його роль у суспільно-політичному русі і наукову діяльність.

Використання А. Клішем значного масиву як історіографічних праць, так і джерел, дало змогу цілісно і всебічно дослідити життєвий шлях і діяльність К. Студинського.

У другому розділі "Формування Кирила Студинського як особистості, науковця та громадського діяча" досліджено його дитинство, шкільні роки, навчання у вищій школі та педагогічну діяльність. Формування К. Студинського відбувалося у Тернопільській та Львівській гімназіях, Львівському та Віденському університетах.

Обґрунтовано є теза автора монографії про те, що формування К. Студинського пройшло в декілька етапів, які мали певні особливості внаслідок впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, а також концепцій політичних проводів, які, власне, визначали напрямки його формування.

Доволі цікавими у цьому розділі є подані дані з журналу успішності К. Студинського за 1879 і 1881 рр. Їх аналіз свідчить про те, що навчався К. Студинський у гімназії погано, та навіть залишався на повторний курс. Хоча це в принципі і не вплинуло на його подальше наукове зростання. Набагато кращими були випускні оцінки у 1887 р., що можна пояснити як умовами навчання, кваліфікованими учителями, так і національним середовищем.

А. Кліш цілком мотивовано робить висновок про те, що формування К. Студинського як особистості, науковця і громадсько-політичного діяча відбувалося під впливом закладеної змалку любові до рідного слова і народу, родини, зокрема його діда, відомого культурно-просвітнього діяча – С. Качали.

К. Студинський був помітною постаттю, відігравав провідну роль у заснуванні студентської "Академічної громади", товариства "Січ". Навіть будучи професором Львівського університету, він підтримував українських студентів у боротьбі за їхнє право навчатися рідною мовою. Можна допустити, що власне це й стало своєрідним дороговказом у його подальшому житті, а знайомство з особистістю взаємини з І. Франком, О. Барвінським, М. Лисенком, В. Гнатюком, В. Щуратом, М. Грушевським та іншими відомими вченими, вплинуло на його становлення як науковця.

У третьому розділі "Кирило Студинський в суспільно-політичному житті" досліджено діяльність К. Студинського в українському національно-культурному русі в Галичині кінця ХІХ – 1919 р., громадсько-політичну діяльність у 1920–1941 рр. Зрозуміло, що цей час був непростим не лише у житті українського народу, але й К. Студинського зокрема.

К. Студинський виявився справжнім патріотом і мужньою людиною, двічі перебував в ув'язненні в таборах за відмову присягнути на вірність Польщі, був звільнений з посади у Львівському університеті, втратив заробітну плату і засоби до існування. Аналізуючи його діяльність упродовж 1897 р. – часу призначення приватним доцентом Краківського університету – до кінця Першої світової війни та існування ЗУНР, відзначаємо домінування в ній організаційної роботи в академічній та шкільній освіті. Це і участь у справі відкриття кафедри давньоукраїнської мови та літератури в Львівському університеті (1899 р.) і подальша праця на ній з квітня 1900 р., і боротьба за український університет у Львові від 1901 р., і підтримка протестних акцій українського студентства.

Окрім того, К. Студинський приймав участь у роботі "Просвіти", "Академічної громади", "Бесіди", "Міщанського братства", "Товариства прихильників української літератури, науки і штуки" та інших. Наполегливістю відзначалася тривала робота К. Студинського в "Руському товаристві педагогічному". З 1905 р. він був активним членом крайової шкільної ради, став одним з ініціаторів заснування "Учительської громади".

А. Кліш наголошує на важливості розгляду українства в східнослов'янському контексті, де йому відводилося рівне місце серед інших слов'янських народів. Прихильність до славістичних ідей спостерігається ще з часів навчання К. Студинського у Відні, а згодом простежується в участі у львівському історичному товаристві та краківському "Слов'янському клубі", а також через зв'язки із науковцями зі слов'янських країн. Хоча ці ідеї і не були домінуючими у його науковій діяльності, однак додавали певного колориту у розумінні ним української національної ідеї, що виводилася ним зі слов'янського світу.

Громадсько-політична діяльність К. Студинського упродовж 1920–1941 рр. аналізується автором з позицій ідеології соборності України. Розуміючи, що її досягнення після поразки Української

національної революції 1917–1921 рр. не можливе політичними засобами, К. Студинський робить акцент на співпрацю з наддніпрянською інтелігенцією, яка передбачала матеріальну взаємодопомогу, наукові контакти тощо. Від 1920 р. фактично К. Студинський став представником у Східній Галичині М. Грушевського та інших українських діячів, що перебували в еміграції.

Повернення М. Грушевського в УСРР у 1924 р. стало визначальним для орієнтації К. Студинського на більшовиків. Оцінюючи його діяльність, не можна залишати поза увагою тогочасний суспільний контекст. Адже створення УСРР, політика українізації – це були тоді реальні позитивні кроки, які відповідали тогочасним поглядам академіка. І сприймав він ці події в розвитку, що значно ускладнювало їх розуміння вченим. У цьому сенсі підтримка більшовиків була логічною. Ці відносини впродовж 1924–1939 рр. склалися по-різному – від тісної співпраці до взаємних звинувачень. За цей час академік зрозумів характер цієї влади, її інтереси у ставленні до українського питання.

Однак альтернативи більшовикам щодо об'єднання українських земель не було, тому, попри образ, К. Студинський у 1939 р. стає активним учасником приєднання Західної України до УРСР. Зрозуміло, що така орієнтація К. Студинського ні східногалицькою інтелігенцією, ні активними учасниками націоналістичного підпілля не сприймалася.

К. Студинський опинився у фактичній ізоляції, що відобразилося не лише на його матеріальному становищі, але й на психічному стані. Тому у вересні 1939 р. на був одним із тих, хто її підтримував радянську владу. Розуміючи потребу більшовиків у місцевій підтримці, академік намагався шляхом співпраці з ними добитися певних поступок і сприяння в національно-культурній сфері. Це не був прагматичний крок, а надія, яка втягнула К. Студинського у складні політичні процеси. Власне на цьому й наголошує А. Кліш.

У четвертому розділі "Наукова діяльність" досліджується наукова праця К. Студинського в НТШ, історико-літературознавчі, етнографічні та біографічні аспекти його наукової спадщини, роль К. Студинського у дослідженні українського національного відродження.

Автор монографії цілком слушно зауважує, що наукова діяльність К. Студинського тісно пов'язана з суспільно-культурним контекстом того часу. Власне учений бачить літературний і суспільний процес як єдиний загальноукраїнський, хоча не випускає з уваги культурницької і політичної специфіки західного і східних регіонів України.

В усіх своїх працях К. Студинський послуговувався культурно-історичним та порівняльно-історичним методами дослідження, вважаючи такий підхід до оцінки літературних явищ найбільш об'єктивним, що давало змогу розглядати українські мистецькі надбання у контексті слов'янського світу, адекватно оцінити здобутки і втрати, окреслити шляхи і перспективи розвитку.

Висновки рецензованої монографії впливають з поставленої мети та завдань і розкривають основні змістові складові роботи. Список використаних джерел включає дозволяє говорити про оригінальність, тематико-проблематичну завершеність та відповідність видання обов'язковим науковим вимогам.

Доповнюють монографічне дослідження добре підібрані світлина та кількість додатки. Окрім того, монографія доповнена допоміжними показниками, що включають особовий показник, список скорочень.

Вважаємо, що доцент А. Кліш виявив широку обізнаність зі спеціальною літературою з проблеми, що досліджувалася і зумів фахово проаналізувати її. Загалом монографія відзначається глибоким науковим аналізом фактів, документів та історичної літератури з даної проблематики, що забезпечило науково-обґрунтовані висновки, які є зваженими і аргументованими.

Успіх дослідника у висвітленні цієї важливої наукової проблеми, на наш погляд, полягає у доборі максимальної кількості фактів та правильно обраному методологічному підході у їхньому трактуванні. Автор застосував й використав виважений підхід до аналізу життєвого і творчого шляху К. Студинського.

Рецензована праця безумовно матиме практичне застосування. Нагромаджений у ній фактичний матеріал, теоретичні положення, висновки та узагальнення розширюють і поглиблюють наукові знання про життя і творчість К. Студинського.

Поява монографії А. Кліша заповнює прогалину у дослідженні К. Студинського, а систематизований і об'єктивно викладений у ній матеріал має не лише світоглядне значення, а стане важливим і, головне, дієвим засобом національної історіографії з цієї проблематики.

Вважаємо, що монографія А. Кліша "Кирило Студинський: життя та діяльність" є важливим внеском у дослідження діяльності К. Студинського, своєчасним, самостійним й солідним дослідженням, корисним для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться цією проблематикою.

Иван Зуляк

АНДРЕЙ КЛИШ. КИРИЛЛ СТУДИНСКИЙ: ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: МОНОГРАФИЯ. – ТЕРНОПОЛЬ: ИЗД-ВО ТНПУ ИМ. В. ГНАТЮКА, 2011. – 220 С.: ИЛ.

В рецензируемой монографии исследованы жизненный и творческий путь известного общественно-политического деятеля, литературоведа, ученого-слависта, писателя, философа, этнографа Кирилла Студинского. Проанализированы его роль в общественной жизни Восточной Галичины конца XIX – первой половины XX вв.

Ключевые слова: Восточная Галичина, Кирилл Студинский, общественная жизнь, общественно-политический деятель, ученый.

Ivan Zulyak

ANDRIY KLISH. KYRYLO STUDYNSKY: THE LIFE AND CAREER: A MONOGRAPH. – TERNOPIL: TNPU NAMED AFTER VOLODYMYR HNATIUK, 2011. – 220 P.: IL.

In peer-reviewed monograph researched the life and career of the famous social and political activist, literary critic, scholar-slavist, writer, philosopher, ethnographer Kyrylo Studynskyy. Analyzed its role in public life in Eastern Galicia late XIX – first half of the twentieth century.

Key words: Eastern Galychyna, Kyrylo Studynskyy, social life, social and political activist, scholar.